

AB ORTAK DIŞ TİCARET POLİTİKASI**Yrd. Doç. Dr. Aylin EGE**

Orta Doğu Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Ekonomi Bölümü Öğretim Üyesi

Oturum Başkanı (Dicle KORKMAZ – Araştırma Uzman Yardımcısı) - Sayın Başkan, değerli Kurul üyeleri, Rekabet Kurumunun çok değerli mensupları ve değerli katılımcılar; bu haftaki Perşembe Konferansına hepiniz hoş geldiniz.

Bugünkü konuğumuz, Yardımcı Doçent Doktor Sayın Aylin Ege.

Kendisi bugün, “Avrupa Birliği’nde Ortak Dış Ticaret Politikası” konusunda bir sunuş yapacaklar.

Aylin Hocamızı hepimiz tanıyoruz, fakat gelenek olarak kendisini biraz tanıtmak istiyorum.

Doktor Aylin Ege, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, İdarî İlimler Fakültesi İşletmecilik Bölümünü 1971 yılında bitirdi. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinde İktisat alanında master diploması, İngiltere’deki “University of Kent at Canterbury”de iktisat alanında ikinci master diploması ve yine iktisat alanında doktora derecesi aldı.

Doktor Ege’nin çalışma hayatı ise şöyle: 1972-1988 yılları arasında Devlet Plânlama Teşkilâtının çeşitli birimlerinde, İktisadî Plânlama Başkanlığı ve AT İle İlişkiler Başkanlığında çalıştı. 1988-1993 yıllarında Devlet Plânlama Teşkilâtı AT İle İlişkiler Başkanlığında Ekonomik Politikalar Grup Başkanı olarak görev yaptı. 1993’ten bu yana ise Orta Doğu Teknik Üniversitesi İktisadî ve İdarî Bilimler Fakültesi İktisat Bölümünde Öğretim Üyesidir.

Sadece bir hatırlatma amacıyla, Konferansımızın iki bölümden oluşmakta olduğunu söylemek istiyorum.

İlk bölümde Hocamızın konuşması yer alacak. Daha sonra verilecek 10-15 dakikalık bir çay-kahve molasını müteakiben soru-cevap kısmı başlayacaktır.

Ben sözü fazla uzatmak istemiyorum. Sayın Hocamıza sözü bırakıyorum.

Yrd. Doç. Dr. Aylin EGE - Teşekkür ederim. Sayın Başkan, değerli katılımcılar; hepinizi saygıyla selâmlıyorum. Her şeyden önce burada sizlere hitap etme fırsatı bulduğum için büyük bir memnuniyet duyduğumu ifade ederek sözlerime başlamak istiyorum ve de bana bu imkânı sağlayan değerli yetkililere teşekkürlerimi sunuyorum.

Evet, konumuz “Avrupa Birliğinin Ortak Ticaret Politikası.” Avrupa Birliğinin ortak ticaret politikası dediğimiz vakit, Avrupa Birliğinin sanayi mallarının dış ticaretinde, üçüncü ülkelere karşı uyguladığı kurallar bütününe anlıyoruz.

Gördüğünüz gibi oldukça teknik bir konu. Dün gece ulusça yaşadığımız coşkudan sonra ben bugün burada böyle bir konuyu dinlemeye gelecek pek fazla katılımcı olmayacağını düşünüyordum. Bugün burada böyle büyük bir grup görmekten mutluluk duydum.

Tabii bu konu Türkiye açısından çok önemli, birkaç açıdan önemli. Bir yönüyle, Türkiye Avrupa Birliği için bir üçüncü ülke, yani ortak ticaret politikasının kendisine karşı uygulandığı bir ülke. Avrupa Birliği diğer ülkelere karşı ortak ticaret politikasını nasıl uyguluyor, Türkiye’ye karşı nasıl uyguluyor? Bu politika içinde Türkiye’nin yerini anlamak için çok önemli. Bir yönüyle bu açıdan önemli.

Bir başka yönüyle de, malûm Gümrük Birliği öngören 6 Mart 1995 ve 1/95 Sayılı Ortaklık Konseyi kararıyla Türkiye, Avrupa Birliğinin ortak ticaret politikasına uyum yapma yükümlülüğünü üstlendi. Bu yükümlülüğü ne kadar yerine getirdi, ne kadarı kaldı, kolay mı kalanları yerine getirmek, bu açıdan da önemli.

Sonuç olarak, ben sizlere bu konuyu anlatırken işin işine bir Türkiye boyutu entegre etmek zorundayım.

İşin içine katmak zorunda olduğum ikinci bir boyut daha var, o da şu: Dünya Ticaret Örgütündeki (DTÖ) gelişmeler, dünya ticaretinin kuralları. Çünkü, Avrupa Birliği ortak ticaret politikasını oluştururken, Dünya Ticaret Örgütü çerçevesinde gelişen dünya ticaretinin kurallarını dikkate almak zorunda; Hem dikkate almak zorunda, hem de hep birlikte hareket eden üye ülkeler topluluğu olduğu için Dünya Ticaret Örgütü çerçevesinde oluşan kuralları daha kolay bir

şekilde etkileyebiliyor. Böyle bir yönü de var işin. Bu nedenle, ben size bir Dünya Ticaret Örgütü boyutu katmak zorundayım sunuşumun içine.

Şimdi, bu şekilde çerçeveyi çizince şöyle bir sistematik içinde konuyu size sunacağım. Öncelikle biraz dünya ticaretinin kurallarından bahsetmek istiyorum, ondan sonra ortak ticaret politikasından ve bu politikayı Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye karşı nasıl uyguladığından bahsedeceğim, ondan sonra da Türkiye'nin uyumu konusuna geçeceğim. Zannediyorum, bir saat kadar, belki daha az sürem kaldı. Tabii, bunların hepsini beceremeyebilirim. Beceremediklerim arasında ilgi duyduklarınızı belki soru-cevap faslına bırakmak zorunda kalabiliriz.

Şimdi ilk olarak gelelim bir numaralı hususa, yani dünya ticaretinin kurallarına.

Birinci Dünya Savaşından sonra dünya ülkeleri, malûm, korumacılıkla yeniden yapılanma gibi bir tercih yapmışlardı. Fakat, İkinci Dünya Savaşından sonra bu tercihlerini değiştirdiler, korumacılığı bir kenara bırakalım, “Serbest ticaret sistemi içinde gelişelim, yeniden yapılanalım” diye bir karar aldılar. Fakat, bunu nasıl yapacaklar? Herkes kendi kuralını uygulasa olmaz, “dünya ticaretinin kurallarını oluşturalım” dediler, “hem oluşturalım, hem de aşırı korumacı olan mevcut yapımızı değiştirelim, var olan tarifelerimizi biraz azaltalım” dediler. Başlangıçta 23 tane ülke biraraya gelerek, dünya ticaretinin kurallarını belirlediler. Hepimizin bildiği meşhur Tarifeler ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) ortaya çıktı; 1947 yılında imzalandı, 1948’de yürürlüğe girdi. GATT bir anlaşma olmasına rağmen, bir kurum haline gelememiş olmasına rağmen, çok etkili bir anlaşma oldu, dünya ticaretinin kuralları GATT çerçevesinde gelişti. Zaman içinde GATT’a “akit taraf” olan ülke sayısı arttı. Ayrıca ülkelerin uluslararası ticaret müzakerelerinde tartıştıkları konu sayısı da arttı, giderek sadece mal ticaretini değil daha fazla konuyu tartışır ve kurala bağlar hâle geldiler. Sonunda, 1995 yılına gelince bu işin kurumsal yapısı da, yani Dünya Ticaret Örgütü ortaya çıktı. Dünya Ticaret Örgütü Kuruluş Anlaşmasının içine GATT çerçevesinde oluşmuş olan tüm kurallar yedirildi, hatta daha da olgunlaştırılarak yedirildi. Dünya Ticaret Örgütü Kuruluş Anlaşması'nın ekinde farklı konularda çok sayıda anlaşma var.

Şimdi ben burada fazla ayrıntıya girmeden sadece ve sadece dünya ticaretinin bu çerçevede oluşmuş olan en temel kurallarına bakmak istiyorum.

Her şeyden önce bir piyasaya giriş kuralı var, yani bir serbestlik kuralı var. Ne yapıyor ülkeler? Taviz listesi yolluyorlar. Bu taviz listeleri, her malda

uygulamakta oldukları gümrük vergilerini ve bunda ne kadarlık indirim gideceklerini gösteriyor. Bunlar tartışılıyor, karara bağlanıyor, diyelim ki bir malı yüzde 10 vergiyle ithal ederken yüzde 20 indirim yapacak Dünya Ticaret Örgütü üyelerine, yüzde 8'den ithal edecek. Her mal için bu tür taviz listeleri var. Bunlar Dünya Ticaret Örgütünde kabul edildiği zaman bunlara tavizlerin konsolide edilmesi deniyor ve bir kere konsolide edildikten sonra artık geri dönüşü yok; o yüzde 8'e indiyse, bir daha yüzde 9'a ya da yüzde 10'a çıkamıyor.

İkincisi, karşılıklılık kuralı. Sadece taviz almak yok, hem taviz alınacak, hem taviz verilecek, herkes bir şey yapacak gücüne bağlı olarak. Hak ve yükümlülükler dengeli olacak.

Üçüncüsü saydamlık. Ülkelerin ticarete uyguladıkları kurallar berrak olacak, şeffaf olacak. Yani, bizim Türkiye'de, hatırlayacaksınız, 1980'li yıllarla 1990'ların başında dış ticarete uyguladığımız çok karmaşık yapı gibi bir şey olmayacak. Herkes ithalat ve ihracat rejimini açık seçik yayınlayacak. Yani, şöyle ki: Bir ihracatçı bir ülkeye ihracatını yaptığı vakit malının başına ne geleceğini bilecek. Tabii uygulanan vergi oranları ya da çeşitli korumacılık yöntemleri o malın o piyasaya ne kadar girebileceğini gösteriyor. Ama, sistem açıksa ihracatçı ne yapacağını biliyor, sistem karmaşıksa başına ne geleceğini bilemiyor.

Bir başka çok önemli kural, en çok kayrılan ülke kuralı. Dünya Ticaret Örgütüne taraf olan bir ülkeye taviz verdiğiniz zaman, o tavizi DTÖ üyesi olan diğer tüm ülkelere vermek durumundasınız. Peki, diyeceksiniz ki, "Nasıl oluyor da Dünya Ticaret Örgütüne taraf ülkelerden bir kısmı kalkıyorlar, Gümrük Birliği kuruyorlar." Çünkü, Gümrük Birliği'nin kurulması, Gümrük Birliği içindeki ülkeler arasında diğer GATT üyelerine karşı olduğundan daha ayrıcalıklı bir muamele oluyor.

En çok kayrılan ülke kuralının iki tane istisnası var temelde. Bir tanesi, gümrük birlikleri ve serbest ticaret bölgeleri kurulmasına ilişkin. Eğer ülkeler serbest ticaret Anlaşması yapacaklarsa, ya da gümrük birliği Anlaşması yapacaklarsa, o zaman en çok kayrılan ülke kuralı geçerli olmuyor. Neden geçerli olmuyor? Çünkü, Dünya Ticaret Örgütünün genel amacı dünya ticaretini artırmak. Ülkeler de gümrük birliği ya da serbest ticaret Anlaşması yapıyorlarsa, bu dünya ticaretinin artacağını gösteriyor, onun için bunu kabul ediyorlar. Fakat, bunu yapmanın da yöntemleri, kuralları varki bunlardan bir tanesi Türkiye açısından da çok önemli.

En çok kayrılan ülke kuralının istisnasında yararlanabilmek için, gümrük birliğinin ya da serbest ticaret bölgesinin, üye ülkelerin mallarının çok büyük bir kısmını kapsaması lâzım. Yani, “Ben bir malda veya iki malda gümrük birliği yaptım” demek olmuyor, ama “sanayi mallarının tümünde gümrük birliği yaptık” dediğiniz vakit olabiliyor.

Bir başka kural, eğer gümrük birliğine ya da serbest ticaret bölgesine ulaşırken bir geçiş dönemi olacaksa, bu geçiş dönemi kısa olacak, çok uzun olmayacak, en son durumuyla 10 yılı geçmeyecek.

Bir başka kural, gümrük birliği ya da serbest ticaret bölgesi içindeki DTÖ üyelerine karşı korumacılığı azaltırken, diğer DTÖ üyelerine karşı korumacılığı kesinlikle arttırmamak. Şöyleki, en çok kayrılan ülke kuralı çerçevesinde tüm DTÖ üyelerine karşı aynı tarifeyi uyguluyorsunuz. Gümrük birliği ya da serbest ticaret bölgesi içindeki DTÖ üyelerine karşı ithalattan alınan vergileri sıfıra indiriyorsunuz. Bunu yaparken kesinlikle ve kesinlikle yapmamanız gereken şey, diğer Dünya Ticaret Örgütü üyelerine karşı daha korumacı olmak. Bunu yaptığınız takdirde çok ciddi olarak Dünya Ticaret Örgütünün kuralarını ihlal ediyorsunuz. Bizimle ilgili olan kısım dediğim, biraz sonra Türkiye’ye gelince değineceğim, burası.

Bir de ulusal muamele kuralı var. Malları ithal ettiniz, bu mallara kendi ürettiğiniz mallara kıyasla daha kötü bir muamele uygulayamazsınız. Yani, diyelim ki, içeride ürettiğiniz maldan yüzde 10 kdv, ithal ettiğiniz maldan yüzde 20 kdv alamazsınız, kendi malınızla aynı muameleye tâbi tutacaksınız ithal mallarını.

Son olarak, bir başka kurala değinmek istiyorum. Bu da haksız rekabet olmaması kuralı. Bu haksız rekabet konusu çoğu kez Rekabet Kurumunun yetki alanına giren rekabet politikasıyla karıştırılıyor ama, aslında haksız rekabet konusu temelde ortak ticaret politikasıyla ilgili bir konu. İhracat yaparken dumping yapmak, yani içeride bir malı daha pahalıya satıp ihraç ederken daha ucuza satmak ya da ihracata devlet yardımı, sübvansiyon vermek yasak. Bu yapıldığı takdirde haksız rekabet yapılmış oluyor. Haksız rekabet yapıldığı zaman da Dünya Ticaret Örgütü, haksız rekabete uğramış olan ülkenin gerekli önlemleri almasını, yani dumpingli ithalatta anti-dumping vergi uygulamasını ya da sübvansiyonlu malda telafi edici vergi (anti-sübvansiyon vergisi) uygulamasını mümkün kılıyor.

Evet, dünya ticaretinin kuralları dediğimiz vakit temelde kısaca bunlar. Bunları bu şekilde öncelikle belirtmek, Avrupa Birliği'nin ortak ticaret politikasını daha kolay anlatmamı sağlayacak.

Şimdi gelelim Avrupa Birliği'nin ortak ticaret politikasına.

Ortak ticaret politikası, Avrupa Birliğinde entegrasyon sürecinin en başında devreye girmiş olan, yani daha 1957 tarihli Roma Anlaşmasında yer alan bir politika.

Avrupa Birliğine baktığımız vakit pek çok politikanın o yıllarda henüz devrede olmadığını görüyoruz. Bir çevre politikası yoktu meselâ, bir araştırma-geliştirme politikası, hatta bir sanayi politikası, hatta bir bölgesel politika yoktu. Ama, yine Rekabet Kurumunun yetki alanına giren rekabet politikası vardı. Çünkü, gümrük birliğinin içerdeki çok önemli tamamlayıcı bir unsuru rekabet politikası. Gümrük Birliği'nin dışarıya karşı çok tamamlayıcı bir unsuru da ortak ticaret politikası. Onun için entegrasyon sürecinin daha başında bu ihtiyacı hissederek ortak ticaret politikasını anlaşmanın içine almışlar.

Nelerden oluşuyor ortak ticaret politikası? Çok ana hatlarıyla anlatacağım.

Ortak ticaret politikasının en önemli araçlarından biri, gümrük birliğinin de bir unsuru olan ortak gümrük tarifesi. Yani ithalatta her şeyden önce hep birlikte diğer ülkelere karşı aynı vergi oranı uygulanacak ve bu oranda bir değişiklik yapmak gerektiği zaman herkes aynı biçimde davranacak. Bunun dışında üçüncü ülkelere tarife tavizi mi verilecek, yokas üçüncü ülkelerle tavizli anlaşmalar mı yapılacak, yine ortak ticaret politikası kapsamına giriyor. Hep birlikte yapıyorlar anlaşmaları. Yapılan anlaşma herkes için bağlayıcı oluyor, hep birlikte aynı tavizi veriyorlar.

Bir başka araç ithalatın gözetimi ve miktar kısıtlamaları gibi korunma önlemleri. Bu konuda da hep birlikte davranıyorlar.

Bir başka konu; anti-damping, anti-sübvansiyon gibi ithalatta haksız rekabetin önlenmesine yönelik önlemler. Burada da yine ortak ticaret politikasının önemli bir unsuru olarak hep birlikte davranıyorlar. Bir de ihracatta ortak kuralları var.

Şimdi, ben bu konuları tek tek ele alacağım. İlk olarak ortak gümrük tarifesiyle başlıyorum.

Malûm, entegrasyon sürecinin başında ülkeler biraraya gelmişler, her birinin farklı farklı tarifeleri var. Bunları nasıl tek bir tarifede toplayacaklar? Basit aritmetik ortalamasını almışlar tarifelerinin, ama “biraz daha indirelim bunları” demişler. Sonunda bazı mallar için basit aritmetik ortalamasının da altına inen bir ortak gümrük tarifesi oluşmuş. Demişler ki, “Biz 12 yıllık bir geçiş dönemi içinde tarifelerimizi buna uyduralım.” Yavaş yavaş buna uyum yapmaya başlamışlar ama, 12 yılı bulmamış, 1968 yılına gelindiğinde ithalatta hep birlikte ortak bir gümrük tarifesi uygulamaya geçmişler.

Şimdi, bu tarife o yıllarda oldukça yüksekmiş, yüzde 40’lar civarındaymış. Ama, az önce anlattığım Dünya Ticaret Örgütü çerçevesinde tarifelerin azalmasına paralel olarak, tarifeler yavaş yavaş azalmış ve şu anda ortak gümrük tarifesi oranı yüzde 4’lere inmiş vaziyette. Ortak gümrük tarifesinin basit aritmetik ortalaması %4 civarında.

Sonuç olarak baktığımız vakit, Avrupa Birliğinin gümrük vergisi ya da ortak gümrük tarifesi açısından üçüncü ülkelere karşı çok korumacı olduğu söylenemez. Ama, Dünya Ticaret Örgütü üyesi ülkelere daha tavizli konvansiyonel hadler denen tarifeleri uyguluyor, diğer ülkelere karşı biraz daha yüksek hadleri uyguluyor. Fakat, iş bununla da bitmiyor; Avrupa Birliği, “ortak gümrük tarifesi” dediğimiz şeyi temelde çok az sayıda ülkeye uyguluyor. İthalatının yüzde 30’unu yaptığı ülkeler grubuna uyguluyor ki, bu ülkeler Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Avustralya, Yeni Zellanda ve Japonya temelde. İthalatın arta kalan yüzde 70’i Avrupa Birliğine tavizli olarak giriyor. Bunun büyük kısmı da sıfır vergiyle giriyor.

Sonuç olarak, gördüğünüz gibi, vergi itibarıyla, inanılmaz derecede korumacılığın olmadığı bir yapıya sahip.

Şimdi biraz da, “Kimlerle ne tür anlaşmalar yapıyor” konusuna değinmek istiyorum. Avrupa Birliği ülkelerinin çok sayıda serbest ticaret Anlaşması var, gümrük birliği Anlaşması sayısı ise çok az. Bazı ülkelerle de tercihli anlaşmaları var.

Tercihli anlaşmalar denince, vergileri büyük ölçüde indirdiği, yani ortak gümrük tarifesini uygulamayıp onun üzerinden de çok ciddi indirime gittiği, genellikle çok gelişmiş olmayan birtakım ülkelerle olan anlaşmalar akla geliyor.

Diyelim, Akdeniz çevresindeki ülkeler, Magrep ülkeleri dediğimiz Fas, Tunus, Cezayir; Maşrek ülkeleri dediğimiz Mısır, Suriye, Lübnan, Ürdün. İsrail de bu gruptaki ülkeler arasındaydı. Bu ülkelere taviz veriyordu tek taraflı olarak. Bu ülkelerden ithalattan alınan ortak gümrük tarifelerini çok düşürüyordu. Fakat, bunları, öncelikle İsrail'den başlayarak, zaman içinde serbest ticaret anlaşmalarına dönüştürmeye başladı. Bu grubun dışındaki önemli bir başka tercihli anlaşma Afrika Karayip Pasifik ülkeleri dediğimiz ülke grubuyla Lome Sözleşmesi. Bunlar da çok gelişmemiş ülkeler. Bunlara da tek taraflı taviz veriyor. Ama, kafasının ardında onlarla olan ilişkisini de belki bir serbest ticaret Anlaşmasına dönüştürmek olabilir önümüzdeki yıllarda.

Serbest ticaret anlaşmaları ise şu ülke gruplarıyla: EFTA'yla bir kere serbest ticaret Anlaşması yapmış 1970'li yılların başlarında. 1970'li yılların başlarında Avrupa'da iki tür entegrasyon hareketi vardı malûm; biri Avrupa Birliği çerçevesinde oluşan bir gümrük birliği, hatta bir ortak pazar öngören bir entegrasyon hareketi, öteki de EFTA, sadece bir serbest ticaret bölgesi öngören. İki entegrasyon hareketi paralel biçimde gelişti, ikisi de aslında başarılı oldu. Ama, daha derin olan Avrupa Birliği çerçevesindeki entegrasyona, EFTA'dan kaymalar oldu. Yani, İngiltere, Danimarka, Portekiz, son zamanlarda daha yeni olduğu için Avusturya, İsveç, Finlandiya daha rahat hatırlayacağımız ülkeler. Bunların hepsi eskiden EFTA üyesiydiler. Ama, bu EFTA ülkeleri Avrupa Birliğine zaman içinde geçtiler. Fakat, bunlar Avrupa Birliğine geçmeden önce AB'nin bu ülkelerle tek tek serbest ticaret anlaşmaları vardı, yani birbirlerine sıfır vergi uyguluyorlardı. Zaman içinde Avrupa Birliği bunlarla da entegrasyonunu geliştirdi ve bir Avrupa Ekonomik Alanı kurdu, yani ortak pazar koşullarını, iç pazar koşullarını bu ülkelere de teşmil etti. Bunun dışında kimlerle var serbest ticaret Anlaşması? Orta ve Doğu Avrupa ülkeleriyle var; yani, Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Letonya, Litvanya, Estonya, Slovenya, Romanya, Bulgaristan, bütün bu ülkelerle serbest ticaret Anlaşması var. Yani, şöyle bir düşününüz: Avrupada, Rusya'ya kadar uzanan kısım, Orta Doğu'nun büyük bir bölümü, Afrika'nın kuzey kısmı, batısı, güneyi yani çok geniş bir alanda Avrupa Birliğiyle serbest yakın ticaret yapan ülkeler grubu var.

Avrupa Birliğinin gümrük birliği kurduğu ülkeler ise Türkiye, Malta ve Güney Kıbrıs. Türkiye'ye karşı Avrupa Birliği tarifelerini 1971 yılında kaldırdı. 1971 yılından itibaren sanayi mallarında hiçbir vergi uygulamıyor, ortak gümrük tarifesi uygulamıyor. Türkiye temelde ortak ticaret politikası kapsamında AB'nin gümrük birliği kurduğu ülkelerden biri. Bu kapsamda olunca, AB'nin şu ithalatının yüzde 70'lik kısmı vardı ya sıfır ortak gümrük tarifesi uyguladığı, işte o kapsamdaki ülkelerden bir tanesi temelde.

Sonuç olarak, tarifelerle korumacılık işi Avrupa Birliği açısından çok önemli değil, ama iş, tarifelerle bitmiyor. Tarifelerin dışında bir de miktar kısıtlaması dediğimiz şey var ki, bu konudaki ortak ticaret politikası kapsamında benzer biçimde hareket etmeleri çok daha zor olmuş Avrupa Birliği ülkelerinin. Şimdi entegrasyon süreci başlamış; o yıllarda hatırlayacaksınız, ithalat esas olarak yasak, istisnaî olarak serbest. Yaşı müsait olan katılımcılar da var burada, liberalizasyon listeleri vardı bir zamanlar Türkiye’de de, sadece ithalatı serbest olan malların listesi olurdu. ABD’de de her ülkenin farklı farklı liberalizasyon listeleri vardı. İlk amaçları, bu liberalizasyon listelerini ortak hale getirmek şeklinde olmuş. Bunu başarmışlar geçiş döneminin sonunda, 1968 yılında. Zaman içinde yaklaşım değişmiş, ithalat esas olarak serbest, istisnaî olarak korumacı olacağı için miktar kısıtlaması listeleri ortaya çıkmış. Bunda ortak listeye hemen ulaşamamışlar. Önce herkesin ayrı listesi olmuş. 1994 yılına gelindiğinde ancak uzlaşabilmişler bu konuda ve ortak bir miktar kısıtlaması listesine ulaşabilmişler.

Şimdi, ne yapıyorlar? İthalat eğer ciddi biçimde artıyorsa, yani karşı taraf aslında haksız rekabet yapmıyor, ama o kadar rekabetçi ki karşı taraf, Avrupa Birliği içinde bir malın ithalatı çok fazla artıyor; işte bu koşullar altında Avrupa Birliği, eğer ciddi zarar görüyorsa, kendi ekonomisi ya da belli bir sektörü, o zaman miktar kısıtlaması uygulama yoluna gidebiliyor bir korunma yöntemi olarak. Önce ithalatı gözetim altına alıyor, bakıyor ki işler çok kötü gidiyor, miktar kısıtlamasına dönüştürebiliyor korunma önlemini. Fakat, bazı hassas sektörlerde onun dışında birtakım yöntemlere başvuruyor. İşte tekstil ve hazır giyim çok hassas bir sektör, bu konuda çok korumacı olmak zorunda. Onun için, başka şeyler yapması lâzım. GATT’ta miktar kısıtlaması yasak, ama çeşitli müzakerelerle tekstil ve hazır giyimi GATT’ın içine entegre etmişler zamanında. “Çok Elyaflılar Düzenlemesi” diye bir düzenleme çerçevesinde 1974 yılından itibaren tekstil ve hazır giyimde kota uygulama imkânı kazanmışlar ve GATT buna cevaz vermiş yıllarca. Sonra Dünya Ticaret Örgütü kurulduğunda, bu Çok Elyaflılar Düzenlenmesi, Tekstil ve Hazır Giyim Anlaşmasına dönüşmüş. Şimdi Tekstil ve Hazır Giyim Anlaşması çerçevesinde bu sektörde kota uygulayabiliyorlar ama, 2005 yılında bu kotalar tümüyle kalkmış olacak. Daha şimdiden yavaş yavaş bu kotaları indirmeye başladılar; çünkü, tedricen inecek ve 2005 yılında kalkmış olacak kotalar. Fakat, bununla da bitmiyor, bir de GATT’ın cevaz vermediği bir yöntemli miktar kısıtlaması yapıyorlar, tekstilde ve tekstil dışına da taşan bazı sektörlerde. Bu da şöyle: “Gönüllü İhraç Kısıtlaması”. Gönüllü ihraç kısıtlaması kesinlikle GATT’ta yasak. Buna gri alan önlemi deniyor, çünkü bunun tespiti çok zor. Çünkü, ülkelerle ya hükümet bazında, ya da özel sektör bazında müzakereye oturuyorlar ve de diyorlar ki, “Sen bana bu malı sadece bu kadar sat, bundan çok satma.” Ülkeler de bunu kabul ediyorlar ve

ondan çok satmıyorlar, yani kendi kendilerini bir kotaya tâbi tutmuş oluyorlar. Bunu ülkeler kabul ediyorlar. Çünkü, bunun alternatifi Avrupa Birliğinin daha korumacı yöntemlerle kendi canlarını daha çok acıtacak şekilde daha korumacı olan başka yöntemlere başvurması ve sonunda kendilerinin pazar paylarını daha fazla kaybetmeleri. Bundan korktukları için gönüllü ihraç kısıtlamasına razı oluyorlar. Evet, kota uygulaması da temelde bu şekilde oluyor.

Miktar kısıtlamalarını Türkiye'ye nasıl uyguladığı konusuna gelince, 1971 yılında Avrupa Birliği Türkiye'ye karşı uyguladığı tarifeleri kaldırırken, kotaları da kaldırmıştı. Çünkü, o yıllarda Türkiye'ye karşı tarifeleri kaldırmak, kotaları kaldırmak çok kolay. Bunları yaptı ama, Türkiye'nin ihracatında Avrupa Birliğine karşı ciddi bir artış olmadı. Artış zaman içinde olmaya başladı, tekstil ve hazır giyimde olmaya başladı. Bunun üzerine hemen 1979 yılına gelindiğinde kota uygulamasını tekrar başlattılar. Türkiye tabii ki buna itiraz etti, fakat kabul etmediler. Hatta, Türkiye'yi Çok Elyaflılar Düzenlemesi kapsamına almaya çalıştılar. Türkiye, "Hayır, bu Katma Protokole aykırı, ben bunu kabul etmiyorum ve ben bu konuda sizinle devlet olarak da müzakereye oturmuyorum" dedi. Fakat, tabii ki az önce bahsettiğim can yanma meselesi var ya, o nedenle Türkiye özel sektörün gönüllü ihraç kısıtlaması çerçevesinde müzakereye oturmasına ses çıkarmadı. Sonuç olarak AB'nin bize uyguladığı kotalar temelde gönüllü ihraç kısıtlaması tarzındaki kotalardı.

Bunu nasıl kaldırdılar? Yine Rekabet Kurumunu ilgilendiren bir konu.

Gümrük Birliği öngören 1/95 Sayılı Ortaklık Konseyi kararında deniyor ki, "Biz size karşı kotalarımızı kaldıracamız, ama önce siz rekabet politikası konusunda yeterli uyumunuzu yapın, bizim tekstil anlaşmalarımıza yeterli uyumu yapın, devlet yardımları konusunda yeterli uyumu yapın, fikrî-sınâî ticarî mülkiyet konusunda bize yeterli derecede uyum yapın." Bizim de çabalarımızı biliyorsunuz, hepinizce malûm. Bizim çabalarımızı beğendikleri için 1995 yılının sonunda kotaları kaldırdılar.

Şimdi, kotalardan sonra geliyorum anti-damping, anti-sübvansiyon önlemlerine.

Anti-damping , anti-sübvansiyon önlemleri arasında Avrupa Birliği daha çok anti-damping önlemini seviyor, anti-sübvansiyon önlemini pek fazla uyguladığını görmüyoruz. Anti-damping önlemi uygulayarak bir bakıma sübvansiyon da veriliyorsa yakalıyor. Nasıl yapıyor bunu? Genellikle bir şikâyet oluyor, bir soruşturma açılıyor, o soruşturma sırasında, tabii ithalat devam

ediyor, damping yaptığı ileri sürülen ülkeden. Bu arada, eğer Avrupa Birliğinin piyasası maddî zarar görüyorsa ya da maddî zarar görme tehdidi altındaysa ve Avrupa Birliği bundan çok şikâyetçiye o zaman hemen geçici bir anti-damping vergisi koyuyor. Eğer soruşturma sonunda ihracatçılar suçsuz çıkarsa, yani damping yapmadıkları ortaya çıkarsa, o zaman soruşturma sırasında toplanmış olan bu geçici anti-damping vergisi ihracatçı ülkeye geri ödeniyor. Ama, eğer soruşturma sonunda damping yapıldığı ortaya çıkarsa, o zaman geçici anti-damping vergisi kesin anti-damping vergisine dönüştürülüyor. Tabii şöyle bir şey de olabiliyor: Damping yapan ülke fiyat taahhüdünde bulunuyor, “Yok, sen bana vergi koyma, ben sana ihraç fiyatımı yükseltiyim” diyor. Tabii öyle bir uygulamaya giderse, o zaman kesin anti-damping vergisi koymaya gerek kalmıyor.

Avrupa Birliğinin anti-damping vergisine en çok maruz kalan ülke Çin. Bunun dışında Rusya, Ukrayna gibi ülkeler de, Japonya da ciddi biçimde anti-damping vergisine maruz kalıyorlar. Bu arada Türkiye’ye karşı da anti-damping vergisi uyguluyor. Daha çok pamuk ipliği, polyester iplik, bazı çelik mamulleri gibi mallarda Türkiye, Avrupa Birliğinin anti-damping vergisine maruz kalıyor.

Gelelim ihracat kurallarına.

İhracatın en temel kuralı, ihracatta devlet yardımının parasal olmaması. Doğrudan parasal yardım özellikle verilmeyecek, ihracat sadece ihracat kredisiyle desteklenebilecek. Malûm, hem Dünya Ticaret Örgütü, hem de Avrupa Birliği daha çok araştırma-geliştirme ya da gerice yörelere yapılan devlet yardımlarına ses çıkarmıyor.

Avrupa Birliğinin ortak ticaret politikasının temel unsurlarını böylece özetledikten sonra, gelelim Türkiye’nin uyum durumuna. Türkiye bu kurallara ne kadar uyum gösterdi?

Tekrar dönelim ortak gümrük tarifesine.

Ortak gümrük tarifesine uyum işi 1977 yılında başlamak durumundaydı. Belki hatırlayacaksınız, 12 ve 22 yıllık listelerimiz vardı Katma Protokolde. 12 yılda 1977 yılında başlayacaktı ortak gümrük tarifesine uyum, güya 1.1.1985’te bitecekti. 22 yıllık listede de, 1983 yılında başlayacaktı ve 1995 yılının başında bitecekti.

Şimdi, Türkiye bunları yapamadı.

Tabîî aranızda çok genç yaşta olan katılımcılar var. Onlar belki 1970’li yılların sonlarını çok iyi hatırlamayabilirler. Türkiye ilk kez gümrük birliğinin diğer unsurlarında da olduğu gibi, ortak gümrük tarifesine uyumunu da 1977 yılından itibaren ertelemek zorunda kaldı kendi ekonomik güçlükleri nedeniyle. Ondan sonra 1980 yılına gelindiğinde Türkiye çok ciddi bir liberalizasyon gerçekleştirdiği için Avrupa Birliğine karşı yükümlülüklerinden bağımsız olarak, ortak gümrük tarifesine uyumda da, gümrük birliğinin diğer unsurlarında da çok ciddi birtakım adımlar atabilecek hâle geldi. Türkiye, eğer bir tarife indirimi yaptıysa, bunun en ciddîsini, en büyüğünü 1980 yılında yaptı. Ve bugün gümrük birliğine ulaşabilmemizin temel nedenidir bu 1980 liberalizasyonu. O olmasaydı biz bu işi çok kolay beceremezdik diye düşünüyorum. Fakat, ortak gümrük tarifesine uyum hâlâ başlamadı ve Gümrük Birliği başlamadı 1980’lerde. Neden? Çünkü, bu sefer askerî rejim var, Avrupa Birliği askerî rejimi sevmiyor, ilişkileri askıya aldı. Sonra askerî rejim gitti, bizim ortak gümrük tarifesi uyumumuz yine olamıyor. Gümrük birliği de olamıyor. Neden olamıyor? Çünkü, bu sefer aramız iyice soğudu Avrupa Birliğiyle, ilişkiler gayet kötü bir durumda. Biz gümrük birliğine, bu arada tabîî ki ortak gümrük tarifesine uyumu yapmıyoruz. Onlar, belki hatırlayacaksınız, o zamanlar çok iyi biliniyordu ama, 4. Malî Protokol kapsamındaki 600 milyon ECU tutarındaki yardımı vermemişler, serbest dolaşım hakkını vermemişler işçiler için, bizim tekstilimize kota uyguluyorlar ve çok sayıda ülkeye tarım tavizi vermişler ve bize verdikleri tavizleri aşındırmışlar. Onlar onu yapmıyor, biz bunu yapmıyoruz, aramız iyice gerilmiş vaziyette, çok gergin ortam. Sonuç olarak, ne onlar ortaklık yükümlülüklerini yerine getiriyorlar, ne biz getiriyoruz. Hâlbuki, bizim teknik olarak, ekonomik olarak yapamayacak durumumuz yok.

O sıralarda dönemin Hükûmeti, hatırlayacaksınız, bu işe bir son vermek istedi ve “Ben tam üyelik müracaatımı yapıyorum” dedi. Tam üyelik müracaatı yapılır yapılmaz da Türkiye hemen genel olarak hızlandırılmış Gümrük Birliği takvimini, tabîî bu arada ortak gümrük tarifesine de uyumla ilgili hızlandırılmış uyum listesini Avrupa Birliğine verdi ve 1989 yılında ortak gümrük tarifesi uyumuna hemen başladı ve bu çok hızlı bir şekilde sürdürüldü. Hemen 1989’da her iki listede yüzde 20’şer uyum yapıldı. Sonraki yıllarda da mutlaka bir miktar uyum yapıldı. 1995 yılının başı gümrük birliğinin Katma Protokole göre tamamlanmış olması gereken ve ortak gümrük tarifesi uyumunun da bitmiş olması gereken tarihi, ama gecikmeler olmuştu, sonra hızlandırılmış uyum yapılmıştı ya, 1995 yılının başına geldiğimizde, bizim henüz yapamadığımız bir yüzde 10’luk indirim 12 yıllık listede, bir de yüzde 15’lik uyum 22 yıllık listede kalmıştı. Yani, şimdi 1995’te biz “gümrük birliğini nasıl yapacağız, öyle mi etkileneceğiz, böyle

mi etkileneceğiz” diyorduk ama, biz Gümrük Birliğini zaten büyük ölçüde yapmış ve bitirmiştik tarifeler itibariyle, o sırada. Yani, Ortaklık Konseyi 6 Mart 1995 tarihinde toplanıp da, “Gümrük Birliği tamamlansın” diye karar alırken, biz bu işin önemli bir kısmını bitirmiş vaziyettedirdik.

Ancak, burada şunu kesinlikle unutmamak lazım. Mesele sadece ortak gümrük tarifesi değil, Türkiye için sadece tarife değil. Çok önemli bir unsur daha var. Dedik ki, Avrupa Birliği üçüncü ülkelerden ithalatta bir tek vergi uyguluyor, yani ortak gümrük tarifesi uyguluyor, başka bir şey uygulamıyor. Ama, Türkiye’yi hatırlayınız, 1980’li yıllarda, 1990’ların başlarında, sırf gümrük vergisi mi uyguluyor? Belediye hissesi de uyguluyor, damga resmi de uyguluyor, ulaştırma alt yapıları resmi de uyguluyor, Toplu Konut Fonu da uyguluyor, ulaştırma alt yapıları resmi uyguluyor, Destekleme Fiyat İstikrar Fonu uyguluyor, yani aklınıza gelebilecek gümrük vergisi ile eş etkili türlü çeşitli vergi uyguluyor. Dünya Ticaret Örgütü tarafından hiç benimsenmeyen ve saydam olmayan bir sistemi var. O sıralarda bize hem Dünya Ticaret Örgütünden çok baskı geliyordu, hem de Avrupa Birliğinden çok baskı geliyordu, “ithalat vergileri sisteminizi değiştirin” diye. Hatta ben o yıllarda Devlet Plânlama Teşkilâtında çalışıyordum, çok ilginç bir anım vardır. Dünya Bankasından uzmanlar geldiler, hesap yapacaklarmış, “Gümrük Birliği Türkiye’yi nasıl etkileyecek” diye. Benzer hesapları biz de yapıyorduk. Bizim hesaplama yöntemimizi öğrenmek istediler. Tabii, hesabı yapmak için öncelikle bilgisayara bütün verileri girmek ve bir veri tabanı oluşturmak lâzım. Avrupa Birliğinin verilerini girmek, bir kıyaslama yapmak için çok kolay. Ortak gümrük tarifesinde zaten değişiklik o kadar az oluyor ki, sadece üç-beş maddede. Her sene Aralık ayında yayınlıyorlar, üç-beş tane maddeyi değiştiriyorsunuz, bitiyor. Ama, Devlet Plânlama Teşkilâtında, bizim vergi sistemimizi ve ithalat rejimimizde sık sık meydana gelen değişiklikleri bilgisayara yansıtmak için bir sürü insan çalışıyor, haftalarca çalışıyorlar ve bizimkini çok zor bir şekilde bilgisayara geçirebiliyorduk. Sonra da onun hesaplarını yapmak için çok komplike bilgisayar programları yazdırmak zorunda kalıyorduk. Nitekim, Dünya Bankası uzmanları, “Bizim gümrük tarifesi sistemimiz, tarife yapımız budur” diye anlattığınız zaman dediler ki, “Sizin gümrük memurlarınız matematikçi olmalı her hâlde.” Çünkü, hakikaten ciddi bir matematik bilgisi gerektirecek kapsamda karmaşık bir sistem vardı.

Türkiye’nin çok önemli yaptığı ikinci şey, 1980 liberalizasyonu dışında, 1993 yılında tek vergi sistemine geçmiş olmasıdır. Yani, az önce saydığım tüm vergi türlerini tek bir vergi altında topladı, gümrük vergisi altında topladı, artı bir kısmını da Toplu Konut Fonu altında topladı. Vergi indirimlerini ve ortak gümrük tarifesi uyumunu devam ettirdi 1993’ten sonra. Toplu Konut Fonu

EGE

indirimlerini de benzer şekilde sürdürdü. Ve 1995 yılında Ortaklık Konseyi toplandığında, ortak gümrük tarifesi itibariyle az önce söylediğim durum vardı, bir de Toplu Konut Fonu kalmıştı kalkacak olan. Nitekim, bütün bunlar 1995 yılın sonunda kolayca kalktılar. Yani, tarifeler itibariyle böyle bir durum söz konusu. Yalnız bir hassas mallar listesi çıktı ortaya. Hassas mallar listesinde Türkiye'nin ortak gümrük tarifesine uyumu beş yıl için ertelendi. Neler var hassas mallar listesinde? Otomotiv var, ayakkabı ve aksamı var, çanta-bavul gibi şeyler var, porselenden ve seramikten mutfak eşyası var, jet yakıtı var, bazı petrol yağları ve benzeri bazı maddeler var. Bunlarda ortak gümrük tarifesine uyum kaldı sadece. Yani, eksikimiz bir tek bu konuda. Şimdi 2000 yılının sonunda bunlarda da ortak gümrük tarifesi uyumunu yaptığımız zaman her şey bitmiş olacak ortak gümrük tarifesi itibariyle.

Gelelim AB'nin üçüncü ülkelerle akdettiği taviz içeren anlaşmalar konusuna. Tavizli anlaşmalar konusunda bize beş yıl süre verildi, yani yine 2000 yılının sonuna kadar süre verildi. Biz büyük bir hızla bunları da yapmaya başladık, zaten bir kısmını daha önceden yapmaya başlamıştık. EFTA ülkeleriyle meselâ, 1995 öncesinde serbest ticaret anlaşmalarımızı yapmıştık.

Ortaklık Konseyinden sonra, 1995 yılından sonra biz İsrail'le yaptık serbest ticaret anlaşmamızı, Polonya'yla, Çek Cumhuriyeti ile Macaristan'la, Bulgaristan'la, Romanya'yla, Litvanya'yla, Slovakya'yla, Estonya'yla bütün bunlarla yaptık. Az önce saydığım bu Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinden bir Letonya'yla, bir de Slovenya'yla imzalanıp da yürürlüğe girmedi henüz. Diğerlerinin hepsi yürürlüğe de girdi. Başka neler kaldı? Afrika Karayip Pasifik ülkeleriyle olan Lome Sözleşmesi kaldı, onu yapmadık. Ne kaldı? Avrupa Ekonomik Alanı Anlaşması kaldı. EFTA ülkeleri Avrupa Ekonomik Alanı Anlaşmasını yaptılar ama, sonra çoğu AB'ye tam üye oldular. Kim var Avrupa Ekonomik Alanında? Norveç'le İzlanda var, onlar kaldı. Onun dışında, az önce saydığım Akdeniz civarındaki Magrep-Maşrek ülkeleriyle olan serbest ticaret anlaşmaları kaldı. Bunlar var henüz yapmadığımız. Bir de gümrük birliği öngören ortaklık anlaşmaları var Kıbrıs ve Malta'yla.

Şimdi, hatırlayacaksınız, "Kıbrıs satıldı" biçiminde ifadeler vardı, 6 Mart 1995 tarihli Ortaklık Konseyi Kararı sırasında. Bir bakıma ortak ticaret politikasına uyumla ilgili bir şey bu. Ortak ticaret politikasına uyum kapsamında Türkiye, AB'nin gümrük birliği anlaşmalarına benzer anlaşmalar yapmak durumunda Malta ve Kıbrıs'la. Kıbrıs'la hangi gümrük birliği Anlaşmasını yapacak? Kıbrıs'la Gümrük Birliği Anlaşması 1972 yılında imzalanmış, bir geçiş

dönemi öngörölmüş. Ama, ardından Barış Harekâtımızdan sonra sadece Güney Kıbrıs'la kalmış anlaşma.

Şimdi, biz Güney Kıbrıs'la nasıl anlaşma yapacağız? Çok nazik bir konu. Aslında çok yakından izlediğiniz gibi son zamanlarda, Kıbrıs'la tam üyelik müzakereleri açılmış vaziyette. Artık “Güney Kıbrıs'la ortaklık Anlaşması yapacak mıyız yapmayacak mıyız” meselesi pek gündemde değil. “Türkiye tam üye olmadan Kıbrıs tam üye olacak mı, ya da Kıbrıs sorunu çözülmeyen önce Kıbrıs tam üye olacak mı olmayacak mı”, şimdi onun tartışmasını yapıyoruz.

Sonuç olarak, 2000 yılı sonuna kadar bu anlaşmaları yapmak için zamanımız var ama, bir kısmı yapılamayacak, bu açık.

Şimdi, benim zamanım çeyrek geçeye kadar mı, yoksa 5.00'e kadar mı?

Bilmiyorum, ne dersiniz, devam edeyim mi?..

Evet, “devam edin” dediler, devam ediyorum. Şimdi gelelim, miktar kısıtlamaları konusunda ne yapıyoruz.

Türkiye, 1981 yılında tüm miktar kısıtlamalarını kaldırdı ve 1995 yılına gelene kadar Türkiye Avrupa Birliğinden çok daha liberal bir rejim uyguladı. Ancak, bize uyguladıkları tekstil kotalarını kaldırmaları için 6 Mart 1995 tarihli Ortaklık Konseyi Kararı çerçevesinde onların tekstil anlaşmalarına uyum yapma yükümlülüğünü üstlendik ya, bu çerçevede pek çok ülkeyle tekstil müzakeresi yaptık ve onlara kota koyduk 1995'ten sonra. Avrupa Birliği kime kota koyduysa biz de onlara kota koyduk.

Şimdi, size yine en başta söylediğim bir şeyi hatırlatacağım. Gümrük Birliği kurmanın bir koşulu vardı ya, siz Gümrük Birliği kurup, gümrük birliği içindekilere karşı daha az korumacı olurken başkalarına, diğer Dünya Ticaret Örgütü üyelerine karşı daha korumacı olmayacaktınız ya, biz bu tekstil kotalarını koyarak Dünya Ticaret Örgütü hükümlerini ihlal etmiş vaziyetteyiz. Yani “Avrupa Birliği mi, Dünya Ticaret Örgütü mü” deyince bir bakıma Avrupa Birliğini tercih etmiş vaziyetteyiz. Bir bakıma beklentimiz şuydu: Avrupa Birliği güçlü ya, müzakerelerde yanımızda olunca, diğer ülkeler bizi panele götürmez diye bekleniyordu. Ama, çok fazla şikâyet alıyoruz bu koyduğumuz kotalarla ilgili olarak.

Bir başka şeyi daha burada eklemek istiyorum. “Biz Türk cumhuriyetleriyle daha yakın ilişkiye girelim, onlarla da serbest ticaret

anlaşmaları yapalım” gibi görüşler zaman zaman gündeme geliyor. Bizim onlarla özel bir ilişki içine girmemiz pek mümkün değil. Çünkü, biz ortak ticaret politikasına uyum yapmak zorundayız. Eğer Avrupa Birliği kalkıp Azerbaycan’la bir serbest ticaret Anlaşması yaparsa biz ancak ve ancak o zaman Azerbaycan’la bir serbest ticaret Anlaşması yaparız, yoksa biz, “Bizim canımız istiyor yapıyoruz” diyemeyiz. Bu mümkün değil, son derece de bağlayıcı bir şey, Avrupa Birliğinin ortak ticaret politikasına taraf olmak. Onlar ne yapıyorsa biz de onu yapacağız. Nitekim, bu miktar kısıtlamaları konusunda bu açıkça görülüyor.

Sonunda biz Azerbaycan’a, Özbekistan’a, Kırgızistan’a, Kazakistan’a hepsine gözetim uyguluyoruz, kota uyguluyoruz. Bunun dışında pek çok Orta Asya, artı Uzak Doğu, artı Güney Asya, artı Lâtin Amerika ülkesine bunu yapıyoruz.

Gelelim anti-damping , anti-sübvansiyon kurallarına.

Anti-damping kuralları denince, biz de anti-sübvansiyon dan çok anti-damping kuralı uyguluyoruz. 1989 yılına gelene kadar biz hiç böyle anti-damping filan bilmezdik ama, 1989 yılında ithalata haksız rekabetin önlenmesine ilişkin yasal düzenlemeler yürürlüğe girdi ve biz de başladık anti-damping soruşturması açmaya, anti-damping vergisi uygulamaya. Nitekim, şimdi artık Avrupa Birliği ülkelerine de uyguluyoruz. Meselâ, Finlandiya’ya kâğıtta uyguluyoruz, İtalya’ya polyester elyafıta uyguluyoruz. Bunun dışında daha başka ülkelere de uyguluyoruz. Meselâ, onlar da Çin’e çok uyguluyorlardı, biz de Çin’e çok fazla uyguluyoruz, Rusya’ya, Ukrayna’ya, Bulgaristan’a, Endonezya’ya, çeşitli ülkelere anti-damping uygulaması yapıyoruz. Tabii, bu anti-damping uygulaması daha rafine bir kural korumacılıkta. Aslında anti-damping uygulamasının korumacı amaçla yapılmaması lazım. Amaç, güya ithalatta haksız rekabeti önlemek ama, aslında gayet usturuplu bir şekilde “biz ithalatta haksız rekabeti önüyoruz” diye korumacı niyetlerle ve amaçlarla da kullanılabilir bir yöntem ki, Avrupa Birliği bu konuda çok fazla şikâyet alıyor.

İhracat kurallarıyla ilgili olarak, yine biz 1980’li yılların sonunda ihracata verdiğimiz parasal sübvansiyonları kaldırdık ve ihracatta kredi tarzında devlet yardımı vermeye başladık. Onun için bu konuda uyumsuz bir durumumuz yok. Ama, Avrupa Birliği diyor ki, “Siz yatırım konusundaki devlet yardımlarınızı da kaldırın, çünkü onu yaptığımız vakit dolaylı olarak ihracatınız etkileniyor.” Bu konuda henüz uyum içinde değiliz.

Evet, benim sizlere temelde söylemek istediklerim bu kadar. Biraz hızlı anlattım konuyu.

Gördüğünüz gibi, oldukça liberal, ama rafine bir sistem Avrupa Birliğinin ortak ticaret politikası. Canı istediği zaman, canının istediği noktada, daha çok hassas sektörleri itibariyle, yöntem olarak da daha çok miktar kısıtlaması ve anti-damping uygulaması tarzında bir korumacılık uyguluyor. Bizim onlara uyumumuzsa tarifeler itibariyle tamamlanmış gibi, miktar kısıtlamaları itibariyle de öyle. Yani, bizim burada kalan uyumumuz daha çok serbest ticaret anlaşmalarında, gümrük birliği anlaşmalarında, kısaca Avrupa Birliğinin üçüncü ülkelerle yaptığı taviz içeren anlaşmalarda. Bunların arasında da en çok güçlük arzeden tabii ki Kıbrıs ile öngörülen anlaşma.

Evet, ben sabrınız için çok teşekkür ediyorum. Hepinizi tekrar saygıyla selâmlıyorum.

SORU VE CEVAP BÖLÜMÜ

Oturum Başkanı - Soru-cevap kısmına başlayabiliriz zannedersen. Buyurun.

Barış EKDİ - Rekabet Uzman Yardımcısı. Hocam, aslında benim dört tane sorum var, birbirleriyle bağlantılı biraz da. O yüzden ayrı ayrı sormaktansa beraber sormayı tercih edeceğim.

Siz gerçi hem AB'nin, hem de DTÖ bünyesindeki yükümlülüklerimizin gelişimini birlikte anlattınız. Bu çerçevede bundan öncesi için iki şey var. Örneğin, kotalardan bahsettiniz, bizim için sorun olduğunu söylediniz. Hatta, en son olayda DTÖ bünyesinde Hindistan'ın bizi panele şikâyet etmesiydi tekstil kotaları hakkında. Bu paneli de maalesef Türkiye kaybetti.

Dediniz ki, “Bu tür şeyler aslında bilinebiliyordu, göze alındı, fakat AB'nin bizim yanımızda olacağı düşünüldüğü için cesaret edildi bu tür bir olaya.” Acaba, bunun haricinde başka argümanlar var mıydı, yani hem gümrük birliğine, hem de DTÖ'ye imza atarken bunun haricinde geniş bir hesap-kitap yapıldı mı, çok daha geniş bir araştırma yapıldı mı? Çünkü, hemen arkasından ikinci bir şey ortaya çıkıyor. Meselâ, şunu biliyoruz ki, üçüncü bir ülkeden gelen bir mal AB gümrüğünden girmişse ve istisnalardan biri değilse Türkiye'ye gümrüksüz olarak geliyor. Aynı şekilde Türkiye'ye giren bir mal da AB'ye gümrüksüz gidiyor, üçüncü ülkeden giren bir mal. Fakat, AB'nin sınır kapılarından gelmişse vergi, Komisyona kalıyor, gümrük vergisi, yanılmıyorsam eğer, Türkiye'nin kapılarından birinden girmişse Türkiye'ye kalıyor, transit geçişler hariç.

Dolayısıyla, bu uzun vadede Türkiye açısından Uzak Doğu'dan veya diğer ülkelerden, daha çok Rotterdam, ya da İtalya'nın Brindizi gibi limanlarını tercih eden şirketlerin olduğu varsayılırsa, Türkiye açısından bir dezavantaj yaratmayacak mı gümrük gelirlerimizde? Çünkü, bizim kapımızdan girmedığı için, oradan bize geldiği için trafik sapması olacak ve bir zarar olacaktır diye düşünüyorum. Bunun hesabı yapılmış mıydı?

Bir de, geçmişten geleceğe dönersek, “Seattle” Raundunda gerçekleşmedi ama, hep söylenen bir şey vardı, “Bundan sonra gümrük birliğini indiriyoruz ama, artık fiilen uygulanan gümrük tarifeleri şu aşamadan sonra konsolide edilsin ve bu aşamadan sonra ülkeler hangisini uyguluyorsalar şu an, bu andan itibaren onların üzerinden indirim yapmaya başlasınlar” tarzında bir eğilim vardı en son.

Şunu da biliyoruz: Türkiye'nin konsolide ettiği rakamlar, AB'nin konsolide ettiği rakamların üzerinde. Fakat, fiilen uygulanması ortak gümrük tarifesi çerçevesinde, fiilen uygulanan rakamlar konsolide edilenin çok altında. Bunun nelere yol açacağı düşünülmüş müydü ya da bu tarzda bir hesap kitap var mıydı?

Bir en son sorum da şey, her zaman artık arkadaşlar alıştı ona, Ortaklık Konseyi kararının 44 üncü maddesi. Bugüne kadar doyurucu bir cevap alamadım. Bu maddede şöyle bir hüküm var: “Taraflar, karşılıklı ticaret tedbirleri uygulamaktan vazgeçecekler, eğer Türkiye'deki rekabet gerekli, yeterli rekabet ortamı tesis edilirse.”

Biraz önce siz de söylediniz, Türkiye'yle AB birbirlerine karşılıklı olarak daha çok anti-damping vergileri uyguluyorlar. Kotalar, şunlar bunlar kalktı ama, anti-damping vergisi hâlâ geçerliliğini koruyor. Bunun bir mihenk taşı var mı? Rekabetin nereden anlayacağız yeteri kadar tesis edildiğini ki, artık Avrupa Birliğine diyeceğiz, “Bundan sonra bize anti-damping uygulayamayacaksınız, biz de size uygulamayacağız.” Teşekkür ediyorum.

Yrd. Doç. Dr. Aylın EGE - Dediniz ki, “Bir hesap kitap yapıldı mı, yoksa sadece Avrupa Birliği nasıl olsa yanımızda olur diye düşünüldü ve onun için mi bu tekstil kotalarını uygulamaya karar verdik?”

Şimdi, ben size bir şey söyleyeyim mi, bütün sorularınızın hesap-kitap kısmıyla ilgili olarak. Bu çok samimî kanaatim.

Benim Türkiye'de çok eleştirdiğim bir şey var; biz çok hesap-kitap yapmıyoruz, Avrupa Birliği konusunda özellikle çok fazla hesap-kitap yapmıyoruz. “Bizim yönümüz batıdır. Batının yolu Avrupa Birliğinden geçer.” diyoruz ve Avrupa Birliğine uyum işini çok fazla hesap yapmadan sürdürüyoruz. Bu bana çok acıklı geliyor. Tabii asıl hesap kitap yapmaya başladığımız zaman gerçekten Avrupalı gibi davranıyor olacağız.

Tekstil kotasına gelince, aslında hesap-kitap yapsaydık da farklı bir şey yapabilir miydik? O konuda biraz kuşum var. Çünkü, bu bir bakıma bir zorunluluktan ileri geliyor; çünkü, AB'ye normalde kotayla giren mallar, Türkiye üzerinden kotasız girerse, arada serbest dolaşım olduğu için gidecek, Avrupa Birliği piyasasına girecek. Onun için, eğer gümrük birliği içindeyseniz, onlar kota uyguluyorsa bizim de kota uygulamamız gerekir. Yani, bunun pek fazla çaresi yoktu. Onun için, biz gümrük birliği yapacağız dedikten sonra, belki çok fazla hesap-kitap yapılacak bir tarafı da yoktu bu konunun. Bunu zorunluluk olarak yaptık. Hesap-kitabın bu konu da dahil olmak üzere gümrük birliğinin tüm unsurları için yapılması gerekirdi.

Geçenlerde Korkut Boratav Hocanın bir yazısını okuyordum, Hindistan'ın kotalar konusunu panele götürmesiyle ilgili olarak. Ortak gümrük tarifesi uyum yapıp tarifeleri indirince, kota koymak zorunda kaldığımızdan bahsediyordu. Esasen biz gümrük vergilerini indirdik diye kota koymuş değiliz. Tamamen serbest dolaşımı sağlamak için konmuştur kotalar, gümrük birliği nedeniyle. Serbest dolaşımın tamamlayıcı bir tarafıdır kotalar.

Şimdi, kotalarla ilgili durum bu. "Trafik sapmalarının hesabı" dediniz. O da yine az önceki hesap-kitap kapsamında, hiç böyle trafik sapması hesabı falan yapılmadı. Ama, artı tabii ki gümrük birliği olduğu için ve ortak ticaret politikasına da uyum olduğu için, trafik sapmasını zaten engelleyecek unsurlar var. Onun için, her taraftan aynı vergiyle, aynı kotayla, aynı şekilde girdiği için, ulaşım maliyeti açısından nereden getirmek bir malı makûlse, o yolla geliyordur mal, hangi limana gelmesi makûlse oraya gelip oradan giriyordur diğer ülkelere. Gümrük vergilerinden elde edilen vergi geliri zaten çok düşük olduğundan, bazı malların arada sırada farklı limanlardan girmesi de çok büyük vergi kayıplarına yol açmaz.

"Gümrük tarifeleri konsolide edilenin altında" dediniz. Bu çok doğal bir şey. Tabii ki, GATT'a konsolide edilmiş olan tarife oranlarımız yüksek. Avrupa Birliğinin GATT'a konsolide edilmiş tarife oranları daha düşük. Bunların ortak gümrük tarifeleri de daha düşük. Zaten biz bu uyumu daha önce yaparken de onların bu GATT'a konsolide edilmiş konvansiyonel hadleri vardı Dünya Ticaret Örgütü üyelerine karşı, ya da eski GATT akit taraflarına karşı. Biz o konsolide edilmiş konvansiyonel hadlere doğru uyumumuzu yapıyorduk, tabii ki GATT dışındakiler için de otonom hadlere uyumumuzu yapıyorduk. Ama, ikisi de ortak gümrük tarifesi; yani, biri GATT'a konsolide edilmiş ortak gümrük tarifesi, öteki otonom ortak gümrük tarifesiydi. Bu böyle.

Sonuç olarak evet. Yani, eğer gümrük birliğine girmeseydik daha yüksek vergi oranları uyguluyor olabilecektik tüm DTÖ üyelerine.

Anti-damping vergileri ne zaman kaldırılır konusunda “Hiç doyurucu cevap alamadım.” dediniz. Size hiç kimsenin doyurucu cevap verebileceğini sanmıyorum. Çünkü, o maddedeki ifadeler çok muğlâk. Ve benim cevabım, “Avrupa Birliğinin canı istediği zaman” şeklinde olacak. Evet, bu kadar.

Oturum Başkanı -Buyurun.

Uğur ÖZGÖKER - Uğur Özgöker, Eğitim Müdürü. Benim sorudan çok iki konuya açıklık getirmek istiyorum. Yanılmıyorsam, hassas ürünlerden bahsetmişsiniz. Hassas ürünler 1/95’te değil de 2/95’te ele alınan hassas ürünler, değil mi efendim?

Yrd. Doç. Dr. Aylin EGE - Şimdi, ifade olarak 1/95’te atıf yapar hassas ürünlere, ama hassas ürünlerin listesi 2/95’tedir; doğru.

Uğur ÖZGÖKER - Tamam Hocam. 2/95’teki o ayakkabı, otomotiv, çantalar, kraft bezleri, porselenler Avrupa Birliğine karşı değil de üçüncü ülkelere karşı OGT üzerinde vergi uygulamayı içeriyor. Yani, belki arkadaşlar Avrupa Birliğine karşı algılamış olabilir, onun için bir açıklama yapmak zorunda hissettim. Yanılmıyorum değil mi?

Yrd. Doç. Dr. Aylin EGE - Tabii tabii.

Uğur ÖZGÖKER - Üçüncü ülkelere karşı yapılan bir şeydir.

Yrd. Doç. Dr. Aylin EGE - Zaten ben başında da söyledim, hep üçüncü ülkelere karşı izlenen ticaret politikasını anlattım. Böyle bir izlenim vermek üzere anlattım ama, eğer yanlış bir izlenim olduysa biraz daha açıklama yaparım sorunuzu bitirince.

Uğur ÖZGÖKER - Tamam. İkinci konuda da şey demiştiniz, “Türk cumhuriyetleriyle olan bir özel ilişkiye giremiyoruz, 1/95 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararınca. Yalnız, hem Katma Protokolde, hem Ortaklık Konseyi kararında bir madde var. Bu Türkiye’de nedense şimdiye kadar incelenmedi. Katma Protokolde şöyle diyor: “Türkiye’nin RCD çerçevesinde Türk, İran, Pakistan’a uyguladığı gümrük indirimleri Katma Protokole halel getirmez” diyor. Aynı şeyi 1/95’te söylemiş, Türkiye’nin RCD lâğvoldu, onun yerine ECO konu biliyorsunuz ve

EGE

ECO'ya da 1990'dan sonra, Komünizmin çökmesinden sonra bağımsızlığını kazanan Türk cumhuriyetlerinin hepsi dahil oldu. 11 ülkesi var şu anda, Afganistan da dahil.

1/95'te de, "ECO çerçevesinde Türkiye'nin yaptığı gümrük indirimleri Avrupa Birliğiyle olan ilişkileri bozmaz" diye bir hüküm var. Türkiye bunu değerlendiriyor mu? Bu gözönüne alınmıyor. Sorum buydu. Teşekkür ederim.

Yrd. Doç. Dr. Aylin EGE - Şimdi, önce birinci sorunuza gelelim. Dediğim gibi, çok memnun oldum. Eğer yanlış bir izlenim verdimsem, bu hassas ürünlerdeki erteleme sadece ve sadece ortak gümrük tarifesine uyumda, yani üçüncü ülkelere karşı uygulayacağımız vergi oranlarını biraz daha yüksek tutabiliriz, ortak gümrük tarifesine uyumu beş yıl daha geciktirebiliriz diye bir şey. Ama, tabii ki bu mallarda Avrupa Birliğine karşı tarifeleri anında sıfırladık 1995 yılı sonunda.

Bu konuda benim söylemeyi düşündüğüm bir şey daha vardı, hazır konu açılmışken ona da değineyim.

Sanki, o yıllarda yine hatırlıyorum, Avrupa Birliğinden böyle yapmakla büyük bir taviz elde edilmiş gibi bir hava da oldu. Aslında bu Avrupa Birliğinden koparılmış bir taviz değil. Ben biraz önce bitireyim diye aceleyle bazı şeyleri biraz hızlı geçtim. Şöyle söyleyeyim: Avrupa Birliği eskiden böyle 1960'lı yıllarda, hatta 1970'lerin başlarında daha çok gümrük birliği anlaşmaları yapıyordu. Fakat, muhtemelen bu gümrük birliği anlaşmaları zaman içinde çok işine gelmedi, artık sadece ve sadece serbest ticaret anlaşmaları yapıyor. Serbest ticaret Anlaşması teknik olarak gümrük birliği Anlaşmasına kıyasla uygulanması belki biraz daha zor olacak anlaşma türü, çünkü menşe şahadetnamesi türü bazı uygulamalar gerekiyor; oradan mı girdi mal, buradan mı girdi, ne kadar katma değer nerede eklendi tarzında. Fakat, muhtemelen Avrupa Birliğinin serbest ticaret Anlaşması olması şu nedenle daha fazla işine geliyor: Serbest ticaret bölgesi içindeki ülke bir üçüncü ülkeye daha yüksek tarife uyguluyorsa eğer ortak gümrük tarifesinden, tabii ki Avrupa Birliğinin o malda bir tercih marjı oluyor. Tercih marjı daha da yüksek oluyor, ya da o istemediği mal Avrupa Birliğine girerken, diyelim ki Türkiye üzerinden girmiş, düşük bir OGT'yle girmiyor da yüksek bir tarifeye giriyor ve de daha az miktarda Türkiye'ye giriyor, sonuç olarak Avrupa Birliğine de daha az miktarda gidiyor. Dikkat ederseniz, bu hassas mallar zaten Avrupa Birliği için de bir bakıma hassas olan mallar. Onların daha çok miktar kısıtlaması, anti-damping uygulaması yaptığı türdeki mallar. Onun için, onların da çok işine gelmiş. Yoksa, pek çok konuda nasıl direttiler, "İllâ şunu da yapacaksın, bunu da yapacaksın, onu da

yapacaksınız” diye, ortak gümrük tarifesindeki bu beş yıllık tavizi de bize rahatça vermeyebilirlerdi, ama demek ki işlerine geldi ki verdiler. Bunu söylemek istiyordum ilâve olarak, vesile oldunuz, iyi oldu.

Özel ilişki denince, şöyle söyleyeyim RCD’ye dolayısıyla ECO’ya ilişkin bir madde var. Diğer ülkeler de, dediğiniz gibi, ECO’ya taraf oldukları için bazı tavizler koparılabilir. Ama, bu taviz ne kadarlık bir taviz olur, o konuda biraz daha uzun düşünüp çalışmak lâzım. Ben bu tavizin çok sınırlı bir taviz olabileceğini düşünüyorum, çünkü söz konusu madde “yapılacak düzenlemenin ortaklığın iyi işleyişini bozmaması” koşulunu da getiriyor. Ama, muhtemelen bu RCD maddesi, yine çok güzel değindiniz bu maddeye, bir miktar esneklik sağlayacaktır. Ama, öncelikli şey tabî ki, Avrupa Birliğinin ortak ticaret politikasına taraf olmak ve bu taraf olmak da onların yaptığının aynısını yapmayı gerektiriyor. Eğer biz özel bir düzenleme yaparsak Türk cumhuriyetlerine, bu maddeye sığınarak, onunla ilgili de çok özel birtakım hükümler ve düzenlemeler gerekir. Yani, şu anda ezbere bir şey söylemek istemiyorum da, üzerinde çok fazla çalışılması gerekir, bunu Avrupa Birliğinin kabul edebileceği bir biçime sokmak için. Çünkü, serbest dolaşım içinde onların istemedikleri birtakım malların Türkiye içine girip onların piyasalarına gitmesini kesinlikle istemeyecekler. Çok sınırlı bir esneklik verebiliyor, ama “bunu ne kadar verebilir”i çalışmak lâzım.

Uğur ÖZGÖKER - Yani, ECO bir karar aldı, kendi ülkeleri arasında gümrükleri sıfırladı dolayısıyla ortak gümrük tarifesinin 4-5 puan altına düşmüş oldu. Azerbaycan’dan bir mal geldi sıfır gümrükle. Bunun Avrupa Birliğine girmesinde bir engel çıkartabilirler mi ya da biz o maddeyi öne sürerek çıkartmalarını engelleyebilir miyiz?

Yrd. Doç. Dr. Aylın EGE - Şimdi, onlar eğer Azerbaycan’a ortak gümrük tarifesi uyguluyorsa ki, dediğim gibi, ortak gümrük tarifesi uygulamayıp o tür ülkelere büyük ölçüde genelleştirilmiş preferanslar sistemi çerçevesinde taviz veriyorlardır ve sıfıra yakın bir şey veriyorlardır. Yani, spesifik olarak Azerbaycan’a hangi malda yüzde kaç indirim yapıyorlar ve sıfıra ne kadar yakınlar, hangi malları sıfırdan alıyorlar? Buna spesifik olarak ülke bazında bakmak lazım. Onun için, tek tek ülkeler itibarıyla bakıldığında, yani çok ayrıntılı çalışmasını yapmak lâzım bunun, tepkilerinin şiddetini her hâlde o belirler. Varsayalım ki, OGT ya da onların kendi çıkarları açısından OGT’den verilmiş birtakım tavizler söz konusu ve diyelim ki mal Azerbaycan’dan AB’ye yüzde 3’le giriyor, bize sıfırla giriyor. Girdiği vakit, tabî ki trafik sapması bu noktada söz konusu olacaktır, bizden onların pazarına girecektir ve buna kesinlikle izin vermezler, eğer bu yüzde 3’ü uygulamak zorunda hissedyorsa kendi ekonomilerinin çıkarları itibarıyla. “Canım, sıfıra inse de çok derdimiz değil”

diyorlarsa, belki o zaman ses çıkarmayabilirler. Tabii böyle bir şeyin ihtimali çok düşük, çünkü sıfıra inmesi sorun yaratmayacak olan tarifeleri zaten kendileri sıfıra indirmişlerdir. Ama, tabii bir sürü mal var dünyada, bir sürü de ülke var Türk cumhuriyeti olan. Onun için, dediğim gibi, madde ve ülke bazında bir çalışma yapmadan Avrupa Birliğinin olumsuz tepki vermeyeceği sınırlı bir tavizin çerçevesini bilemeyiz. Madde bazında duruma bakıp, bir talep yapılsa bile, büyük bir ihtimalle “Efendim, siz ortak ticaret politikasının aynısını yapmak zorundasınız, bizim yaptığımız anlaşmaların aynısını yapmak zorundasınız” derler.

Avrupa Birliğinin hayran olduğum bir tarafı var. Oda şu: Bu anlaşma maddelerini, hükümleri o kadar güzel yediyorlar ki, o bir tek cümleyle çıkarlarını o kadar iyi koruyorlar ki, sonunda aradan 20 sene geçiyor, 20 sene sonra siz bir maddeye atıyla “Bu böyledir” dediğiniz vakit, o maddeye “Yok, öyle değildir, böyledir” diyorlar. Yani, o bizim tam üyeliğimizle ilgili Ankara Anlaşmasının meşhur maddesini düşünün, o kadar usturuflu yapmışlar ki bunu, yani Türkiye bütün yükümlülükleri üstlendiği vakit tam üye olur demiyor da, tam üye olması tartışılabilir diyor.

Onun dışında, devlet yardımlarıyla ilgili maddeyi düşünün, Roma Anlaşmasının ilgili maddesini. Şimdi, Roma Anlaşmasını yaparken demişler ki, “Devlet yardımları yasaktır, şu şu şu konularda devlet yardımı verilir.” Yardım verilecekler var, doğal afet gibi. Ondan sonra bir ikinci grup, devlet yardımının verilebileceği durumlar, az gelişmiş yöreler gibi. Biz diyoruz ki, biz az gelişmiş yöreyiz, biz devlet yardımı verebiliriz, vermemiz gerekir. Onlar diyorlar ki, “Devlet yardımı verilir kategorisi değil, verilebilir kategorisi”, yani vermemiz gerekir. Onun için, çok enteresan hakikaten, cümle değil, kelime değil, kelimedede “cek-cak” şeklindeki ifadeler dahi ne kadar usturuflu bir şekilde konuyor. Hakikaten buna hayran kalıyorum. Çok eleştirmekle birlikte, helal olsun, keşke biz de yapabilesek diyorum. Bu ECO maddesine de “ortaklığın işleyişini bozmama” koşulu getirerek ileride ortaya çıkabilecek olumsuzlukları kendi açılardan önlemiş oluyorlar.

İsmail Hakkı KARAKELLE - Sorabilir miyim?

Oturum Başkanı - Tabii.

İsmail Hakkı KARAKELLE - Benim de iki sorum var Hocam. Öncelikle teşekkür ediyoruz bu güzel sunuşunuz için, çok şey öğrendik. Sorumun

birincisi daha genel, rekabet politikasıyla dış ticaret rejiminde serbesti politikasıyla ilişkili, nasıl bir ilişki olduğuna dair sorum.

DTÖ üyesi ülkelerin belki yarısının, belki de hatta yarısından fazlasının, ama en az yarısının herhangi bir rekabet kanunları yok. Dolayısıyla, bu kanunu uygulayan bir otoriteleri de yok, Türkiye'nin aksine. Bunların hepsi değil ama, önemli bir kısmı buna gerekçe olarak, benim katıldığım toplantılarda bunun başını daha çok Singapur delegeleri çekiyordu. Ana tezleri şu: Böyle bir kanuna ve bu kanunu uygulayan bir otoriteye ihtiyaç yoktur, hatta bu gereksiz bir bürokrasidir. Siz, bizim yaptığımız gibi, dış ticaret rejiminde esaslı bir serbestliği tercih ederseniz liberasyona giderseniz, ülke içini dış rekabete açarsanız, dış ticaretin, terbiyeyi etkiyle ülkenizde rekabeti tesis etmiş olursunuz. Ayrıca bir rekabet kanununa ve rekabet politikasına, dolayısıyla da bunu uygulayan bağımsız bir rekabet otoritesine ihtiyacımız yoktur. Bu tez belki de DTÖ üyesi ülkelerin çoğundan değil ama, onlarla paralel hareket eden ülkelere de zaman zaman destek görüyor. Zaman zaman bunu akademik yazımda da görüyoruz; Batıdan da, Doğudan da.

Bir; bu konudaki kanaatinizi öğrenmek istiyorum, serbest dış ticaret politikasıyla rekabet politikası arasındaki ilişki bir alternatiflik ilişkisi midir, birbirlerini destekleyen şeyler midir, ayrıca rekabet politikasına ihtiyaç var mıdır?

İkincisi, belki daha spesifik, anti-damping kurallarıyla rekabet kurallarından bir tercihte karşı karşıya kalırsak hangisi tercih etmeliyiz? Bu da benim kafamda oluşmuş bir soru değil, yine DTÖ plâformlarından bildiğim bir tartışma. Uzak Doğu ülkeleri, Hong Kong, Tayvan gibi ülkeler, Birleşik Devletler tarafına karşı şu argümanı dile getiriyorlar. Uzak Doğu ülkeleri bu defa rekabet kurallarına daha yakın tezler savunuyor, anti-damping kurallarıyla rekabet kuralları arasındaki ilişkide. Ama, baştan söylemekte fayda var; bu tartışılan mesele sınır ötesi rekabet ihlalleriyle ilgili. Ülke sınırlarını aşan rekabet ihlalleriyle ilgili. Nasıl tedbir alınabilir buna? Biraz önce sıraladığım ülkeler yanlarına başka ülkeleri de alarak anti-damping kurallarının uygulanması gerektiğini, eğer rekabet kurallarını bütün ülkeler benimseyecekse, ayrıca anti-damping mevzuatına, anti-damping kurallarının uygulanmasına gerek olmadığı tezini savunuyorlar. Birleşik Devletler ise, "Hayır, hem rekabet kuralları ülke içinde zaten olmalı, uluslararası arenada sınır ötesi rekabet ihlalleri için de rekabet kuralları olmalı, ayrıca da anti-damping kuralları da olmalı" tezini savunuyorlar.

Daha fazla ayrıntısına girmek istemiyorum ama, her hâlde şunu söylemekte fayda var: Her iki tez de hukuk ve iktisat bilgileriyle süsleniyor ama, sonuçta bu ülkelerin ulusal çıkarlarına dayanan tezler.

Türkiye delegasyonu olarak da biz, Dış Müsteşarlığından temsilcilerle, Devlet Plânlama Teşkilâtından temsilcilerle ve Rekabet Kurumundan temsilcilerle birarada oluşarak bu plântformlarda bulunuyoruz. İtiraf edeyim, rekabet otoritesi adına iki kez katıldım bu toplantılara ve Türkiye'nin pozisyonunu belirlemede herhangi bir oylama olmuş değil ama, yani bir oylama olsa nereden yana oy kullanmalıyız konusunda tereddüde düştüğümü hatırlıyorum, geçen yıllarda katıldığım toplantıda. Siz olsanız nerede oy kullanırdınız?

Yrd. Doç. Dr. Aylın EGE - Ben açıkçası bir ülkede hem rekabet kurallarına, hem de ortak ticaret politikası kapsamında haksız rekabetin engellenmesiyle ilgili kurallara ayrı ayrı ihtiyaç olduğunu düşünüyorum, o plântformlarda olup argümanların tümünü ayrıntılarıyla dinlemek isterim. Ama, nasıl olup da birinin diğerini ikame edebileceğini sizden duyduğum çerçevesinde anlayabilmiş değilim, yeterli değil. Çünkü, olmaması gerekir, ikame edememesi gerekir normalde.

İsmail Hakkı KARAKELLE - Bir şeyi eksik bıraktım. Evet, haklısınız. Tartışma yıkıcı fiyat uygulamalarına ilişkin. Yıkıcı fiyat uygulamalarına karşı anti-damping kuralları mı yoksa rekabet kuralları mı uygulanmalı.

Yrd. Doç. Dr. Aylın EGE - Evet. Şimdi, şöyle söyleyeyim: Şimdi, ilk sorunuzdan alayım. "Serbest ticaret var. Serbest ticaret olduğu vakit rekabet kanununa, rekabet kuralına ihtiyaç yok" diyorlarmış değil mi? Serbest ticaret olunca, şimdi ekonomik analiz yapalım, ne oluyor? Serbest ticaret olunca ithalatımız artıyor. İthalatımız artınca ne oluyor? Bizim iç üreticilerimiz bundan zarar görüyorlar, ama tüketicilerimiz bundan fayda görüyorlar. Yani, ilk etki olarak tüketicinin lehine, üreticinin aleyhine olan bir şey bu, gümrük birliğinin ya da serbest ticaret bölgelerinin statik etkisi denebilecek şey. Fakat, bu kısa dönemli etki. Bir de uzun dönemli etki var. Uzun dönemde de, rekabet gücü zayıf olan üreticilerin bir kısmı kapanıyor, ıstırap çekiyor, bir kısmı ise daha rekabetçi olmaya çalışıp daha rekabetçi hâle geliyorlar. Bunlar daha rekabetçi hâle geldikleri vakit ne oluyorlar? Bunlar büyüyorlar, ölçek ekonomilerinden yararlanıyor. Eğer, etkin olarak yapmadıkları birtakım şeyler varsa bunu daha etkin yapar hâle geliyorlar, rekabet güçleri artıyor ve giderek büyüyorlar. Giderek büyüdükçe ne oluyor? Bunların daha güçlü olmaları sonucu daha hâkim duruma gelmeleri ve belki de daha hâkim durumlarını kötüye kullanma ihtimali artıyor.

Sonuç olarak, bir bakıma bu ilk söyledikleri argüman bana göre, yani şu anda yüksek sesle düşünüyorum, hiç geçerli değil. Serbest rekabet ortamı sadece serbest ticaretle doğmaz. Dünya üzerinde çok sayıda ülke olduğunu düşünürsek, yani nasıl bir ulusal çıkarları var da rekabet politikası istemiyor. Şu nedenle istemiyor, o da çok açık: Şirketleri büyüsün, istediği kadar hâkim durumu kötüye kullansın, gitsin başka ülkelerde de yatırım yapsın, böylece bu büyük ölçekli ve de hâkim durumunu gerektiği durumda kötüye kullanan, gerektiği ortamda anlaşmalar yapan şirketlerinin yaptıkları eylemler nedeniyle o şirketler zarar görmesin istiyorlar. Her hâlde budur kendi ulusal çıkarları ve düşündükleri. Ama, iktisat mantığı olarak düşündüğümüz vakit, serbest ticaretin olması, serbest rekabet ortamını doğurmuyor. Bilakis, bana göre bu tür firmaların hâkim duruma gelme ihtimalini ve büyüme ihtimalini artırıyor. Onun için, bunların o rekabeti bozucu eylemlerini engellemek için bir rekabet otoritesi ve bir rekabet politikası şart diye düşünüyorum.

Ekrem KALKAN - Teşekkür ediyorum. Ekrem Kalkan, Rekabet Uzman Yardımcısı. Biraz evvel söylediğiniz ifadelere bir katkı yapmak istiyorum.

Yrd. Doç. Dr. Aylın EGE - Efendim, mikrofonu biraz yakın mı tutmanız lâzım, çok iyi duyamıyorum sesinizi.

Ekrem KALKAN - Biraz evvel söylediğiniz açıklamalara bir ufak katkıda bulunmak istiyorum. O da, genel iktisat teorisinin söylediği, ülkelerin ekonomileri serbest ticarete açılırsa rekabetçi bir piyasa yapısına ulaşılmasını öngören yaklaşımın incelendiği bir makaleden bahsetmek istiyorum.

Levenson diye bir akademisyenin 1993 yılında hazırladığı Türkiye'ye ilişkin bir çalışmada, Türkiye'nin 1980'lerde başladığı liberalizasyon sürecinden 1993'e kadar olan ticarete serbestleşme politikalarının aslında Türkiye'de imalat sanayilerinde ... oranlarını beklenen düzeyde aşağıya çekemediğin tespit edilmiş. Dolayısıyla, ticarete serbestleşme, sanayi yapısında rekabetçi bir yapıya Türkiye açısından Türkiye'nin ulaşmasını sağlayamamış gibi bir tezi var, bir yazısı var.

Sayın Başkan Yardımcımızın genel olarak sorduğu soruda da benim yaklaşımımı bu makalenin doğrultusunda. Eğer, biz, sanayi yapılarımızdaki rekabeti sağlayabilirsek, onların maliyetler açısından etkin çalışmalarını sağlayabilirsek o zaman onların rekabet güçlerini artıracabileceğiz ve böylece .belki de o zaman yoldan dış ticareti güçlendirebilecek sonuçlara ulaşabileceğiz. Yani, genel iktisat teorisinin tersinden düşünmeye çalışıyorum. Teşekkürler.

Yrd. Doç. Dr. Aylin EGE - Evet, ben o söylediğiniz makaleyi okumamıştım, görmemiştim, hatta bir ara ismini de alırsam iyi olur, madem Türkiye üzerine yapılmış bir çalışma, memnun olurum ama, benim verdiğim cevap da sonuç olarak aynı doğrultuda olmuş.

Pelin UYANIK - Pelin Uyanık, Rekabet Uzman Yardımcısı. 113 üncü Komite hakkında bilgi verebilir misiniz acaba, nasıl teşekkül ediyor? Bağlayıcı karar alamıyor sanırım, politikanın hazırlanmasında çalışıyorlar değil mi? Teknik bir komite ve Gümrük Birliği kararı çerçevesinde Türkiye'nin katılma olasılığı var mı bu Komiteye, ortak politikanın hazırlanmasında, OTP'de? Teşekkür ederim.

Yrd. Doç. Dr. Aylin EGE - Şimdi, Komite 113'ün adı hâlâ 113 müdür acaba diye merak ediyordum son günlerde, şöyle ki: Demiştim ki size, ortak ticaret politikası Roma Antlaşmasında ilk defa öngörüldü. Bu Antlaşmanın 110 ilâ 116 ncı maddeleri arasında yer alıyor ortak ticaret politikası ve bir 113 üncü madde var. O 113 üncü madde ortak ticaret politikasının en can alıcı maddesi. Size az önce bahsettiğim araçları içeren madde. Her hâlde bu maddenin numarasından esinlenerek Komisyonunda ilgili çalışmaları yapan komiteye Komite 113 denmiş. Tabii ki, Avrupa Komisyonunda teknik çalışmaları yapan komitelerin bağlayıcı karar alma yetkileri yok. Ama, teknik çalışmalarını o kadar güzel yaparlar ki, istedikleri doğrultuda kararları Konseyden çıkartabilirler.

Hep Komite 113 diye alışmış vaziyetteyim yıllardır. Fakat, biliyorsunuz, Roma Antlaşması sürekli revize ediliyor. İlk önce bu Tek Senet, sonra Maastricht Antlaşması, sonra Amsterdam Antlaşması derken, şimdi Roma Antlaşmasının üzerinde yapılan tüm değişiklikleri konsolide etmişler. Bu konsolide edilmiş anlaşma metninde 113 üncü madde 133 mü ne olmuş. Oradan aklıma geldi, şimdi bu Komite de her hâlde adını değiştirecek ama, 40 yıldır Komite 113, şimdi Komite 133 veya bilmem kaç mı olacak bilemiyorum. Evet, böyle, ama bağlayıcı karar alamıyor.

Türkiye'nin henüz Komisyon içinde bir yer alma imkânı yok. Türkiye'yle Avrupa Birliği'nin karar organı Ortaklık Konseyi. Bir de teknik çalışmalar yapan ortaklık komitesi var. O ortaklık komitesi, eğer ortak ticaret politikası çerçevesinde bir çalışma yapılacaksa, o zaman Komite 113'le birlikte oturur çalışır ama, Türkiye'nin Komite 113'ün içinde sürekli bir kişi bulundurması gibi bir şey söz konusu değil. Zaman zaman Türkiye yaptığı çalışmalarda hangi konuyla ilgili bir çalışma yapıyorsa, gidip Komisyonun o ilgili birimiyle teknik çalışmaları yürütüyor.

Az önce Uğur Beyin bahsettiği konuda da, meselâ diyelim ki, Azerbaycan'la özel bir şey yapmak istedik, oturacağız, Komisyonun Dış Ekonomik İlişkilerle ilgili olan biriminden birtakım kişilerle, bizim Ortaklık Komitesinde ilk önce teknik çalışmalar yapılacak. Ama, bu işin karara dönüşmesi yine orada olmayacak, Ortaklık Konseyinde olacak bizim ilişkimiz çerçevesinde. Ama, Komisyonda şu anda sadece Türk vatandaşı olan, bir kişinin çalışması mümkün değil.

Oturum Başkanı - Son soru için, buyurun.

Yavuz YAĞAN - Yavuz Yağan, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Kamu Yönetimi son sınıf öğrencisiyim. Ben şeyden bahsetmek istiyorum ve onunla bağlantılı olarak bir soru soracağım. Dünya ticaretine baktığımız zaman, tarife engellerinden tarife dışı engellere doğru bir yönelim söz konusu. Avrupa Birliği ve Dünya Ticaret Örgütü bağlamında bu tarife dışı engelleri ortadan kaldırmaya yönelik çalışmalar ne durumda ve ilerisi için ne yönde gelişmeler olabilir, onu soracaktım. Sağ olun.

Yrd. Doç. Dr. Aylın EGE - Tarife dışı engelleri kaldıralım diye bir heves, heyecan ve istek olduğunu çok fazla sanmıyorum. Bakın, bazı şeyler açık söylenmiyor. “Ne yapar da biz işimize geldiği zaman tarife dışı engel uygularız” diye düşünüyorlardır, o teknik çalışmaları yapanlar diye düşünüyorum ben. “Başkasına verir talkını, kendi yutar salkımı” lafı var ya tam Avrupa Birliği için biçilmiş kaftan. Onun için, onlarda “Biz bunları bir kaldırsak ne iyi olur” diye bir düşünce olduğunu sanmıyorum. Ama, görünüşte zaman zaman, tabii kamuoyu önünde söylenenlerle içeride yapılanlar biraz farklı olabiliyor. Ben birazcık sizlere karşı fazla açık yürekli davrandım, kafamda ne varsa onu söyledim ama, dışarıya karşı söyledikleriyle bir bakıma insanların, kitlelerin, kurumların ya da ülkelerin işine gelen şeyler farklı olabiliyor. AB’de “Üçüncü ülkelere karşı tarife dışı engeli de kaldıralım” diye şimdilik düşünmüyorlardır. Ama, her hâlde dünya ticaretinin gidişatı o ki, belki sizler bile, yani sizin gibi çok gençler bile kendi yaşam süreniz içinde görmeyebilirsiniz ama, yine de her şey çok hızlı oluyor. Belki sizin çocuklarınıza ya da torunlarınıza yetişir, ben çok çok uzun dönemde ne tarife, ne de tarife dışı engel kalacağı düşüncesindeyim dünya yüzünde. Hatta, tabii onları tartışacak ve konuşacak çok zamanımız kalmadı ama, gidişat öyle ki, bütün her şeyi böyle gerekli kefelere koyduğum zaman bende şöyle bir kanaat oluşuyor: Ben gelecekte üç bloklu bir dünya düşünmüyorum. Üç bloklu dünyaya mı gidiyoruz, yoksa daha genel bir liberalizasyona mı gidiyoruz, küreselleşmeye mi gidiyoruz

denince, galiba sizin torunlarınız, daha küreselleşmiş bir dünyada, belki tarife dışı engellerin de biraz daha kalktığı bir dünyada yaşayabilecekler.

- Yani, sonuçta bu felsefesinin konabilmesi, liberal iktisat politikası kendini seviyorsa eğer, onun oyunun kurallara göre oynanması, yani bu düzenleme tabîi olmalı da, sonuçta o düzenlemeyi yapan insanların da o oyunun kurallarından sanırım bir şekilde saklamaya gayret göstererek bu oyunun kuralları tekrar düzenlenilsin ya da yeniden kabul edilsin...

Yrd. Doç. Dr. Aylin EGE - Evet, yani samimî ya da gayrisamimî olarak. Yani, baştan “Ben hassas sektörümü koruyayım, benim istihdamım engellenmesin”; meselâ tekstil, çok fazla istihdam yaratıyor, ondan vazgeçemiyorlar bir türlü. “Ben burada korumacı olayım”, bu var içlerinde ama, tabîi bütün iktisat kitaplarına bakıyorsunuz, serbest ticaretin ne kadar iyi olduğunu söylüyor. Dünya ticaretinin kurallarının gelişimi sürecine bakıyorum, bütün o küreselleşme sürecine bakıyorum, teknik uygulamalar ve politikalar itibariyle bakıyorum, bütün bu süreç içinde hakikaten bir liberalizasyon söz konusu, istenmiş istenmemiş, birisi istemiş öteki istememiş, çarpışmışlar, kapışmışlar, ama sonunda epey bir liberalizasyon sağlanmış. Daha rafine bir korumacılık onun yerine geçmiş zaman zaman, ama en azından korumacılığın kapsamı daralmış. Yani, Birinci Dünya Savaşından sonra gördüğümüz dünya değil günümüzün dünyası. Bir de bütün trend, bütün eğilimler gidişatın öyle olduğunu gösteriyor. Ama, bunun içinde samimiyet olacak, samimiyetsizlik olacak, kimisi samimî olarak isteyecek, çünkü çıkarları öyle gerektirecek, öteki daha samimiyetsiz olacak ama, sonunda daha serbest ticaretin olduğu bir dünyaya ulaşacağız diye düşünüyorum.

Oturum Başkanı - Sayın Hocamıza değerli katkılarından dolayı teşekkür ediyoruz. Ben kendi adıma hem Hocamızın sunuşundan, hem de soru-cevap kısmında yaptığı katkılardan çok faydalandığımı söylemek isterim. Konferansı bitirmeden önce gelecek haftanın da programını hatırlatmak istiyorum. 25 Mayıs 2000 tarihinde, saat 16.00’da Doktor Barbaros İnceci “Devlet Yardımları” başlıklı bir konferans sunacaklar. Hocamıza tekrar teşekkür ediyor, iyi akşamlar diliyorum.